HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

עלין אין בהם משום רפואה. פי׳ בקונטרס דבאהילה מיירי ואין נראה לר״י אלא מיירי להשים על העין[א] דבהכי מיירי כולה סוגיא[ב] ועוד אי באהילה מיירי היכי אסר רב ששת גרגירא כיון דמאכל בריאה הוא והתנן כל האוכלים אוכל אדם לרפואה: (ג) **לדידי אפילו כוסברתא קשי לי.** קשה לר״י א״כ אמאי איצטריך למימר רב יוסף כוסברתא אין בו משום רפואה כיון דמזקת לעיניים כ״ש דלא מרפאה ואומר ר״י דה״ק אין בה משום רפואה כלומר יש שטועין וסבורין שיש בה רפואה ואין בה רפואה אלא מזקת לעיניים ויכול להיות שמהנה אותו בשום עניין: **שריקא טויא.** פירש״י ר״ח מיס[ג] שמשנים[ד] ממעי אבטיח ושותים כדי לשלשל ור״ל דמותר לסנן מיס שבמעיין כדמסיק כיון דמיתכיל הכי לאו מידי קעביד[ה] אבל פעפועי ביעי אסור אלא קעביד[ו] אבל פעפועי ביעי אסור דלא מיתכיל בלא סיגון שפיר והשתא אתי שפיר לפי׳ ר״ח דשייכא הא מלתא להכא דמיירי בדרפואה: **רוחצין במי גרד במי חמתן במי טבריא.** והא דתנן בפ׳ חבית (לקמן דף קמז.) הרוחץ במי מערה במי טבריא ולייק בגמרא דיעבד אין לכתחילה לא התם מיירי ברוחץ בגומא דדמיא למרחץ[ז] אבל בנהר מותר לכתחילה[ח] כדפרישית לעיל בפרק כירה (לעיל לט׳: ד״ה והא) ורבינו נסים כתב במגילת סתרים דהא דקתני הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא משום מי מערה אבל במי טבריא אפילו לכתחילה שרי ולא קתני במי טבריא אלא לגמד על מי מערה[ט] שהן ממין דומיא דמי טבריא וטעמא[י] משום דמי טבריא מגולין אבל מערה מכוסה היא כדאמר בשור שנגח את הפרה (ב״ק דף נ:) דמערה עבידא דמטלגא ונפיש הבלא וחיישינן שמא יזיע ומיס״ה לכתחילה לא[יא]:

רבי יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין. נראה לריב״א דטעמא משום דכל שעה הולכים ושבים מכאן לכאן והוי כזוחלין הלכך יש להם לטהר בזוחלין כמו שאר נהרות אבל מים חיים אינם שהרי אינם נובעים הלכך מיסתבר טפי מה שהכתוב קראן מקוה מקוה היינו לפוסלן ממיס חיים: **הא ר״מ והא רבי יהודה.** תימה[יב] היכי מדמי הא פלוגתא לפלוגתא[יג] דלעיל דמיירי ברפואה[יד]: מיוא

לגיגית. שמטילין בה שכר: **תיקלן.** דלא מיגע קודם נטילת שחרית: **יד.** לעין מקמא קודם נטילה: **יד.** לאזן מחרשת: **יד.** לפה לו לחוטם: **מעלה פוליפוס.** היא החוטם והפה. ול״נ דיד לאמה לאו לענין שחרית נקט לה אלא משום דמביא לידי קרי ובמסכת נדה (דף יג:) אמרינן בה [ו] תקלן משום האי טעמא ומשום דתניא בה נמי לטותא דתיקלן תנייה נמי גבי הנך וכן יד לפי טבעת למשמש בה תדיר מביאתו לידי תחתוניות: **בא חורין היא.** הרוח השורה על הידים לפני נטילה: **ומקפדת.** בנטילתו לנטילה יפה עד שישפוך מים יפה ג׳ פעמים על ידיו: **פוך.** אם נותנו בעיניו: **מעביר בא מלך.** אם הזיקה לעיניו: **עלין.** כך אם העשב: **אין בהם משום רפואה.** באהילתו להאיר העיניים אלא מסו: **כוסברתא.** אלייאנדר״א: **אפילו לדידי.** דמאור עיניים אינא קשה לי לכאב העין אם אוכלנו: **גרגירא.** אורוג״א: **אפילו לדידי.** דמאור עיניים אינא מעליא לי: **כל מיני בשום שרי.** למיכל בשבת כדתנן במתני׳[ו] כל האוכלים אוכל אדם לרפואה אלא מוכחא מילתא: **לבר מטרוזא.** שאין אדם אוכל אלא לרפואה ומוכחא מלתא: **שריקא טויא.** לשרוק ולטוח שמן ודיליים מגולגלין על הלני כשהוא חם משחשבה שרי ובלבד שלא יהא רותח כדי לבשל ולא אמרינן דמי למתקן: **פיעפועי ביעי.** לטרוף ביצים מגולגלין בקערה: **אסור.** דמתחזי כמאן דבעי למשדיינהו בקדירה: **עבדא ליה.** שריקא טויא: **לרבך.** זעירי: **משמרת.** שמשנין בה שמרים: **ליון דמשפתי הכי.** שראוי לשמותו כמו שהוא אלא סיגון: **דמיסכיל הכי.** אלא שריקא: **שנגפה.** שנכשלה ולקתה. לשון פן תגוף (תהלים לא) דם מגפתה (מכשירין פ״ו מ״מ): **לומפה ביין.** לשכך הדם: **דמפנקי.** מעוגגין הן וכל דבר שהוא חזק קלת קשה לבשרן ולומתה: **דדריכא ליה חמרא.** חמור דרך לו על רגלו: **שאני.** שמכתו קשה ומסוכן ומחללין עליו את השבת: **רוחצין במי גרר.** ואע״פ שהן מלוחין קלת דרך לרחוץ בהן בחול ולא מוכחא מילתא דלרפואה היא: **אבל לא ביום הגדול.** לקמן מפרש טעמא: **ולא במי משרה.** שעורין בו פשתן ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה דמסו. וכן בימה של סדום דמליח טובא ואין רוחצין בה אלא לרפואה ומוכחא מילתא: **הא.** דקתני רוחצים ביום הגדול ר״מ היא דמשום כל הימים כי הדדי ולא מפליג בין יום הגדול לשאר הימים: **ופא.** דתני אין רוחצין רבי יהודה היא דמפליג בין יום הגדול לשאר ימים: **כל הימים כמקוה.** לכל תורת מקוה ואין להם תורת מעיין.

ומה בין מקוה למעיין המעיין כשר לטבילת זב והזאת לפור מלורע דמיס חיים הן ולקדש מי חטאת דבאהלו מיס חיים כתיב בזב כתיב (ויקרא טו) ורחץ בשרו במים חיים במלורע כתיב (שם יד) אל כלי חרס על מים חיים במי חטאת כתיב (במדבר יט) מים חיים אל כלי ומטהר טמאים הטובלים במימיו כשהן זוחלין ומקלחים שהרי זה דרכו של מעיין כל עצמן זוחלין הן ומקוה שהן מים מכונסין אם הטבילו במימיו דרך זחילתן במקוה קטפרס אינה טבילה עד שיהא במקוה אשבורן שלו קווין ועומדין והכי תניא בת״כ[ח] אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת״ל (ויקרא יא) אך[ט] מעיין מטהר בזוחלין וסמקוה באשבורן זהו פירוש מטהר בזוחלין בכל מקוה ואני לא שמעתיו כן. ואין המקוה כשר לטבילת זב ולהזאיים מלורע ולקדש מי חטאת וכל דמיים כמקוה שהכתוב קראן מקוה: **רבי יהודה אומר.** לא קרא הכתוב מקוה אלא ליס הגדול דביה משתעי קרא במעשה בראשית ששם נקוו כל מי בראשית: **ולא נאמר ימים.** בלשון רבים אלא מפני שמעורבין בו מיני ימים הרבה שכל הנחלים הולכים אל היס: **רבי יוסי אומר כל הימים.** ויס הגדול מותר מעיין מים זוחלין עליהן לענין שהם מטהרין בזוחלין מפני שדרך להיות נחלים זוחלין עליהן וזה דרכו אבל פסולין הן לתורת מים חיים דהכתוב קראן מקוה: אימור

מינה. ובגמ׳ דבני מערבא בפרק יציאות השבת ואיש אמונים מי ימצא, זה ר׳ זעירא דר׳ זעירא לית אנן צריכין חששין לשמועתא דרב ששת דהוא גברא מפתחה. **דביתהו דזעירי אינסיבא ליה לר׳ חייא בר אשי, עבדא ליה ולא אכל. אמרה ליה לרבך עבדי ואכל ואת לא אכלת.** בפ׳ יום הכפורים (יומא דף עז) אמרי דר׳ חייא בר אשי תלמיד זעירי (לדבריהם) [הוי, דאמר התם] איבעיא להו רבה לגבי תלמידא מהו. אמר רב יצחק בר חנא לדידי חזי לי לזעירי דאזל לבי רב חייא בר אשי תלמידיה. רב אשי אמר ההוא רב חייא בר אשי הוא דאזל לגבי זעירי רביה. **גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל.** עיקר זה במסכת ע״ז בפרק אין מעמידין אמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מזן. מאי ביניייהו גב היד וגב הרגל, דאמר רב אדא בר אהבה אמר רב גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליה את השבת. ואמרו ומהיכן מכה של חלל, פירש ר׳ אמי מן שפה ולפנים. ובגמרא דבני מערבא כל שהוא מן החלל ולפנים מרפאין אותן בשבת. תמן אמרין בשם ר׳ יוחנן גבות ידים ורגלים סכנה. ר׳ יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת. אלו השלשה (תנאים) [דברים] אמר בהן הכתוב מים חיים, נאמר בזב ורחץ בשרו במים חיים. זה מיוחד בזה בלבד ולא בזבה, כמו שיש בתוספתא חומר בזב מה שאין בזבה שהזב טוען ביאת מים חיים וזבה אינה טוענת ביאת מים חיים. והמצורע נאמר בו ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים. ונאמר בפירוש דבר זה מים חיים ולא מים מכונסין. זה מיוחד בהזאתו של מצורע בלבד, אבל טבילתו אין צריך מים חיים, ובזה נאמר ורחץ במים ואפילו במי מקוה. ולא דין הוא ומה אם הזב שאינו טוען הזיית מים חיים טוען ביאת מים חיים, מצורע שהוא טוען הזיית מים חיים אינו דין שיטעון ביאת מים חיים, תלמוד לומר ורחץ במים ואפילו במי מקוה. וקידוש מי חטאת נאמר בו ולקחו לטמא, ונאמר בו ונתן עליו מים חיים אל כלי. ונאמר בפירושו במי מעין הכתוב מדבר. ובפסחים בגמ׳ דכל שעה נאמר ונתן עליו מים חיים אל כלי שתהא נתינתן בכלי, מדקאמר ונתן אלמא תלושין נינהו ומדקאמר מים אלמא מחוברים נינהו, אלא מעלה. ובמס׳ סוטה בפרק היה מביא את מנחתה אמרו ונתן עליו אלמא אפר ברישא, וכתיב מים חיים אל כלי, כיצד (ראה) [רצה] זה נותן רצה זה נותן. ורבנן [אל] כלי דוקא עליו לערבן ואימא עליו דוקא כלי שתהא חיותן בכלי וכו׳. ובמשנת מקואות בפרק א׳ שנינו למעלה מהן מים חיים שהן טוענין טבילה [לזבים] והזיה למצורעין וכשרין לקדש מהן מי חטאת.

מסורת הש״ס

ה) פי׳ כמול עיניים, ב) [עי׳ יומא יח: למה נקרא שמן אורות וכו׳], ג) לקמן קלט:, ד) ע״ז כח., ה) פרה פ״ח מ״ח מקוואות פ״ה משנה ד, ו) [וכן איתא במסכת כלה], ז) [נ״כ], ח) [שמיני פרשה טו], ט) [וע״ע תוס׳ לקמן קמז. ד״ה דעבד ותוס׳ מולין מו: ד״ה אלא טוכן],

תורה אור השלם

1 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: בראשית א י

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ פוך מעביר בת חורין ופוסק וכו׳ ר׳ יוסי וכו׳ בת חורין ופוסק: (ב) רש״י ד״ה כל כיסים וכו׳ מ״ל אך מעיין מעיין מעטר: (ג) תוס׳ ד״ה עלין וכו׳ לרפואה הס״ל ד״ה מ״ה כוסברתא אפי׳ לדידי קשה:

גליון הש״ם

רש״י ד״ה אפי׳ לדידי דמאור עינים. ע׳ בכתנות אור להגאון בעל פמ״א פ׳ נמ:

לעזי רש״י

אלייאנדר״א [אליינדר״א]. כוסבר.
אורוג״א. גרגיר (צמח).

רבינו חננאל

תניא ר׳ יוסי אומר בת חורין היא. פי׳ רוח רעה ששורה על [גבן] העין יש לה כבוד ברוחות כבן חורין בבני אדם ואינה עוברת עד ג׳ פעמים, ופוך מעביר(ה). **אמר שמואל עלין אין בהן משום רפואה.** פי׳ עלי יראק לצנן העין אין בהן משום רפואה ושרי. וכן כסברת וכן כשות אין בהן משום רפואה. ורב יוסף דהוי סגי נהורא הוה אמר אפילו אנא כוסברתא קשיא לי, דאלמא מכאיב העין. ורב ששת נמי סגי נהורא הוה ואמר אפילו לדידי גרגילא מעלי דמשפה גלגל העין. כל מיני קישות מותר להניח ע״ג העין בשבת בר מן טרייזה, ולא בריר לן יפה מאי היא. שירקא טויא גם היא. ג) ואמרו כי הן מי של מיני האבטיחים שמסננין אותן במשמרת ושותין אותן לבדן ויפין הן לשילשול. וכן פעפועי ביעי. **דזעירי דהוה שתי להן לטעמיה, דאמר נותן** אדם מים צלולין ויין צלול לתוך המשמרת בשבת ואינו חרשש. אלמא כיון דמישתתי הכי לאו מידי קא עבוד, הכא נמי בשירקא טויא כיון שנאכל עם האבטיח ועם מעיו אף בזמן רשפי להן במשמרת לאו מידי עבוד. ומפורש בגמרא דיוה״כ כי זעירי רביה דרב חייא בר אשי תלמידו דזעירי הוא. **אמר מר עוקבא מי שגיגפה ידו או רגלו צומתה ביין ואינו חרשש, אבל חומץ לא.** ואי מפנק אפילו חמרא אסור, אא״כ ישנה מכה של חלל שמחללין עליה השבת. **מי גדר ומי חמתן המים** שלהן חמין הן כמו חמי טבריא, ושלשתן מותר לרחוץ בהן אע״פ [שהן] חמין. ואין רוחצין בימא של סדום אבל בים הגדול (סבר) [סבירא] לר׳ יוחנן פלוגתא, ר׳ מאיר אסר ור׳ יהודה שרי. ואתקיף רב נחמן בר יצחק עליה

ה) עיין עיון ערך בת חורין.
ג) נראה דחסר אחד מיומות וא״ל גם היא אינו בריר לן ואמרו וכו׳.

עין משפט נר מצוה

כז א טוש״ע א״ח סי׳ ל סעיף ה:
כח ב שם סעיף ב:
כט ג סמג לאוין סה טוש״ע א״ח סימן שכא סעיף כד:
ל ד ה ו מיי׳ פי״ח מהל׳ שבת הלכה כג סמג שם טוש״ע שם סעיף כט:
לא ז מיי׳ פי״ב שם הל׳ ה סמג שם טוש״ע שם סעיף ו:
לב ח שם סעיף מד:
לג ט מיי׳ פ״ט מהלכות מקוואות הלכה יב סמג עשין רמח:

מוסף תוספות

א. ולא מוכחא מלתא דלרפואה קעביד אלא לקרר העינים. תוס׳ הרא״ש.
ב. בדבר שמשימין על העין. תוס׳ הרא״ש. ג. צלולין. ריטב״א. ד. במשמרת. ר״מ.
ה. וקרי׳ ליה שרקא טויא לפי שכך דרכן לטפול הדלעת בבצת והיא נצלית באור. מי׳ הר״ן. ו. בחמתן. תוס׳ לעיל לט: ד״ה והא. ז. שנראה כמיקר בנהר. תוס׳ לעיל לט: ד״ה והא.
ח. [ד]מי מערה אמאי לא שרי לכתחילה. רשב״ם קמז. ד״ה הרוחץ. ט. ר׳ יוחנן גופיה מאי ס״ל. מי׳ הר״ן. י. וכי מה ענין טומאה אצל שבת. מי׳ הר״ן.

רב נסים גאון

מעלה פוליפוס. במס׳ כתובות בפרק המדיר (דף עז) אמרו מאי בעל פוליפוס, אמר רב יהודה אמר שמואל ריח החוטם, במתניתא תאנא ריח הפה. **אמר רב יוסף כוסברתא אפילו לדידי קשה לי. אמר רב ששת גרגילא אפילו לדידי** מעלי לי. רב יוסף ורב ששת היו מאורי עינים, ואמר רב יוסף בדרך הבאי כי הכוסבר מזיק לעין ואפי׳ לו שהוא סומא. וכמו כן אמר רב ששת כי הגרגיר הוא מועיל אפילו לסומים. ותמצא רב יוסף אמר בפרק החובל (ב״ק דף פז) מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כר׳ יהודה דאמר סומא פטור מהמצות, עכשיו יומא טבא לרבנן דאמינא לא מיפקדנא ועכשיו מצות. השתא דשמעתא להא דאמר ר׳ חנינא גדול המצוה ועושה, אדרבה מאן דאמר לי לית הלכתא כר׳ יהודה עכשיו יומא טבא לרבנן. ואיתא נמי בפרק האשה נקנית בגמ׳ (קידושין דף לא). ורב ששת, הרי אמרו בכמה מקומות דברים שמוכיחים שהוא סומא, בברכות בפרק תפלת השחר (דף ל) כי הא דרב חסדא ורב ששת הוו קא אזלי באורחא, קם רב חסדא וקא מצלי תפלת הדרך. אמר ליה רב ששת לשמעיה מאי קעביד רב חסדא וכו׳. **ובפרק הרואה מקום** [שם נח] רב ששת נפק למיחזי מלכא, אמר ליה ההוא מינא בר בי רב חצבי לנהרא נגני ליא. אמר ליה השתא חזית דאנא ידענא טפי מינך. כי אתא מלכא פתח רב ששת קא מברייך ליה למלכא, אמר ליה ההוא מינא כי לא חזית מאי מברכת. **ובפרק** ערבי פסחים (דף קסז) דבר שמוכיח על שניהן, והוא כשאמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה, הקשו עליו אינו ההאמר רבינא ז) לדידי אמר לי רב ששת שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף מאן אמר הגדתא ואמרו לי רב יוסף, ואיך תאמר שהסומא פטול לומר הגדה והרי אלו סומין ואמרי הגדתא. ובפרק מי שאחזו (ניסין דף סח) אמרו על רב ששת שאמר לשמעיה מאי חזית, אמר ליה ציפתא דדשא. אמר ליה הדר

ז) הלשון משובש קצת ולפניו שם הגי׳ שאלתיהו לרבנן דבי רב יוסף מאן דאמר הגדתא מי רב יוסף אמרו רב ששת אמרו רב ששת וכל״ל כאן.